

ÜHINEV EUROOPA

E-MAJANDUS: KAS PANKU ON SIISKI VAJA KA TULEVIKUS?

Willem F. Duisenberg
Euroopa Keskpanga president¹

Mul on väga hea meel võimaluse üle esineda täna Berliinis Saksamaa panganduskongressil. Suur rõõm on pöörduda nii paljude pangajuhtide poole, kes tegutsevad Saksamaa ja loomulikult ka kogu Euroopa majanduses.

Viimaste aastate üheks hämmastavamaks majandus-sündmuseks on olnud kiired ja sügavad muutused info- ja telekommunikatsioonitehnoloogias, mille heaks näiteks on elektroonilise raha areng. Mõnede arvates on selline areng loonud *uue majanduse*. Oma tänases esinemises tahaksin ma esmalt puudutada selle uue majanduse potentsiaalil põhinevaid võimalusi eurotsoonis. Esinemise teises osas annan ülevaate elektroonilise panganduse arengust.

* * * * *

Meil ei ole tunnustatud ja üheselt mõistetavat definitsiooni, mida tuleks mõista termini *uus majandus* all. Keskpankurina tahaksin ma teha selget vahet selle termini populaarsema ja fundamentaalsema käsituse vahel. Mõistet *uus majandus* laiemalt levinud tähenduses võib leida peamiselt mitmesugustest ajaleheülevaadetest väga erinevail teemadel. Näiteks väideti kord, et aktsiahinnad on jõudnud püsivalt kõrgele tasemele ja ees

on ootamas edasised erakorralised tõusud. Teised autorid on väitnud, et majandustsüklite aeg on läbi, mis veidi realistlikumas versioonis tähendab seda, et majandustsükli kõikumised jäävad tänu uuele majandusele nüüdsest oluliselt ja püsivalt väiksemaks. Me ei oska praegu neile väidetele täiel määral hinnangut anda ning ebaselgus globaalse majandusarengu suhtes on surunud arutlused uue majanduse üle rohkemal või vähemal määral tagaplaanile.

Seepärast kasutan ma oma kommentaarides küllaltki ettevaatlikku lähenemist ja puudutan uue majandusega seotud fundamentaalsemaid küsimusi. Minu tõlgenduses on uue majanduse mõistes kaks põhikomponenti. Need on seotud uue majanduse ilmingutega ning uue majanduse tekkimisega kaasnevate konkreetsete sündmustega. Esiteks arvatakse, et uus majandus tagab potentsiaalse toodangumahu alaliselt kiirema kasvu, mille aluseks on peamiselt tehnoloogilistel uuendustel põhinev kõrgem tootlikkus. Tootlikkuse kasvu, mida peetakse uuele majandusele iseloomulikuks, vaadeldakse tavaliselt kui selle aluseks oleva majandusprotsessi tulemust, mis ennetab selgelt uue majanduse mõju kajastumist makromajanduslikes andmetes. Suurenenud investeeringuid arvutitesse, tarkvarasse, nendega

¹ Kõne 4. aprillil Berliinis toimunud Saksamaa 17. panganduskongressil (*Deutscher Bankentag*). Avaldatakse lühendatult. Euroopa Keskpanga veebilehe aadress on <http://www.ecb.int> (Toim. märkus).

kaasnevatesse seadmetesse, võrkude infrastruktuuri ning info- ja sidetehnoloogiasse peetakse üldiselt uue kasvumudeli kõige märgatavamaks liikumapanevaks jõuks.

Teiseks arvatakse, et uus majandus on tihedalt seotud deregulatsiooniprotsessidega, seda eriti tööturul ja infovõrkude arendamisel, ning globaliseerumisega, eriti finantsturgudel.

Muud kaasnevad tingimused, nagu tihenunud konkurents kodumaistel kauba- ja ressursiturgudel ja nende suurem paindlikkus, samuti stabiilne makromajanduslik keskkond, on sama pildi lahutamatud koostisosad, kui mitte samaväärse otsustavusega tegurid. Need võimaldavad ära kasutada kogu tehnoloogiliste uuenduste potentsiaali ja tagavad selle, et majandusliku arengu ja tööhõive kasvu kiirem tempo suudetakse saavutada jätkusuutlikumal alusel ja destabiliseeriva inflatsioonilise surveta.

Euroopa Keskpank ei saa siiski oma rahapoliitika abil uut majandust luua. Viimase areng sõltub peamiselt tehnoloogilisest progressist ja turgude liberaliseerimisest. Kuid EKP saab anda oma positiivse panuse majanduskasvu kiirenemisse ja tööhõive paranemisse hinnastabiilsuse tagamise kaudu. See on EKP esmane eesmärk. Kahjuks kiputakse seda mõnikord unustama. Pikemas perspektiivis aitab hinnastabiilsuse järgimine tugevdada majanduse kasvupotentsiaali. Sellest lähtudes jäi EKP nõukogu oma möödunud neljapäevasel istungil äraootavale seisukohale rahapoliitika kujundamise suhtes. Tingimustes, kus suureneb ebakindlus maailma majanduse arengu ja selle mõju suhtes eurotsoonile, kaalub nõukogu hoolikalt, kas ja mil määral hinnastabiilsust ohustavate riskitegurite mõju väheneb. Mis puudutab meie rahapoliitilise strateegia esimest sammast, siis rahapakkumise vähenemine viitab sellele, et hinnastabiilsust ohustavad riskid on taandunud. Teise samba puhul võib hinnasurve siseturul väheneda seoses sisemajanduse koguprodukti oodatust mõnevõrra väiksema kasvuga eurotsoonis. Kuid seoses nafta hinna varasemate tõusude võimaliku teisese mõjuga jälgitakse hoolikalt palgataseme arengut, sest see võib tekitada surve hindade tõusuks.

* * * * *

Finantssfääris on info- ja telekommunikatsiooni tehnoloogia areng hakanud juba mõju avaldama. Siin on see võib-olla isegi märgatavam kui muudes valdkondades.

Pangasektoris on viimaseil aastail märkimisväärset tähelepanu äratanud internetipanganduse tekkimine. Esimesed finantstooted ja -teenused, mida interneti kaudu pakuti, olid küllaltki standardsed ja seotud eelkõige väärtpaberite ostu-müügi ja maksete vahenda-

misega. Viimasel ajal on pakutavate finantstooted ja -teenuste valik laienenud ning internetist on paljude pankade jaoks kujunenud oluline turustuskanal. Eurotsoonis on mitmed pangad juba välja arendanud oma internetikanalid. Tegutsevad ka mõned pangad, millel on vaid üksikud klienditeeninduseks mõeldud kontorid või need puuduvad hoopiski, ning mis kasutavad klientidega suhtlemisel peamiselt internetti ja telefoni.

Üldiselt paistab internetipanganduse areng vähendavat pankade seniseid privileege, sest see tugevdab konkurentsi pangasektoris. Mõned kommentaatorid arvavad isegi, et konkurentsisurve võib tingida mitmesuguste pangandustegevuste lahutamise, mida tavapärastel teostatud ühe katuse all. Nende arvates võidakse lahutada sellised tegevusvaldkonnad nagu hoiustamine, makseteenused ja laenuandmine, sest internetipangandus vähendab nendevahelist traditsioonilist sünergiat.

Mina jätkaksin sel teemal peetavast arutelust meelde selle, et seoses uute info- ja sidetehnoloogiate juurutamisega võivad panganduse äritavad lähitulevikus oluliselt muutuda. Näiteks andmetöötluse ja ärimudelite areng võib anda pankadele võimaluse efektiivsemalt kasutada informatsiooni klientide äriharjumuste kohta ning uusi analüüsimeetodeid krediitvõime jms hindamiseks.

Ilmselt võivad kliendid tänu uutele arengusuundadele mitmel moel. Tugevneva konkurentsi tõttu saavad nad tõenäoliselt paremaid ja efektiivsemaid finantstooted ja -teenuseid. Eriti peaks uus tehnoloogia, näiteks kodupangandus, aitama kliendil vähendada finantstooted ja -teenuste ostmiseks kuluvat aega ja energiat. Pangandustavade muutumise mõjul võidakse klientidele hakata pakkuma suuremas valikus tooteid ja -teenuseid. Pealegi võimaldab efektiivsuse tõus pakkuda neid odavamalt. Eurotsoonis liitub elektroonilisele pangandusele veel ka ühisraha kasutuselevõtu mõju, mis kiirendab liikumist kogu piirkonna integreeritud finantsturgude suunas.

Rahapoliitika peab neid arengutendentse arvestama. Eriti tähtis on jälgida neist tulenevaid modifikatsioone majanduse finantsstruktuuris, et hinnata muutusi investeerimiskäitumises ja, mis väga oluline, rahapoliitika ülekandekanaleid.

Veel enam, selles kontekstis ei tohi tähelepanuta jätta ka pangasektori võimalikku liigset riskide võtmist. Kui marginaalid nn vanas majanduses kahanevad, võivad pangad geograafilist haaret laiendades või uusi tooteid välja töötades arendada tegevust seni täpsemalt uurimata valdkondades. Seetõttu võivad mõned pangad hinnata uute valdkondadega kaasnevaid riske valedsti, sest neil puuduvad piisav informatsioon, teadmised või oskused.

Sellises olukorras on abiks usaldatavusnormatiivid, mille täitmise jälgimine näitab, kas pangasektori kui terviku likviidsuspuhvrid on piisavad või mitte.

Finantsturgudel on probleemid üldjoontes samad. Üldiselt on omaks võetud tõsiasi, et tänu elektrooniliste maakleriteenuste ja kauplemissüsteemide levikule on finantsturud viimaseil aastail põhjalikult muutunud. Selline arengupotentsiaal aitab parandada finantsturgude tööd.

Näiteks pakuvad elektroonilised maaklerid klientidele sageli üksikasjalikku informatsiooni turu olukorra ja tehingute läbiviimise kohta. Maakleriteenuste suurem läbipaistvus vähendab informatsiooni asümmeetriat vahendajate ja klientide vahel. Selle tulemusel on klientidel võimalik sooritada tehinguid väiksema vahendustasu eest, sest neil on võimalus võrrelda erinevate maaklerite pakutavaid hindu.

Kuigi finantsturgude elektrooniliseks muutumine toob klientidele kasu, seostuvad sellega ka mõned ohud. Üks oht on oma olemuselt operatsiooniline. Info- ja telekommunikatsioonitehnoloogia areng on muutnud näiteks finantstoodete börside loomise internetis lihtsamaks kui kunagi varem. Uute börside tekke algstaadiumis on süsteeme vaja põhjalikult katsetada, et tagada nende maksimaalne turvalisus. Eriti oluline on, et uued süsteemid oleksid suutelised taluma turgude kõikumisi, kaasa arvatud erakordselt suur kauplemisaktiivsus ja aktsiahindade kõikumine suurtes piirides. Teine oht tuleneb võimalikust finantsturgude ebaühtlasest segmenteerumisest. Uute süsteemide arendamisel on võimalik, et kauplemine jaotub mitme börsi vahel. Nende omavaheline konkurents on üldiselt kasulik, kuid kliendid võivad vähemalt üleminekuperioodil sattuda mõningatesse raskustesse uute süsteemide hindamisel. Seega ei pruugi nad alati saada oma tehingut sooritatud soodsaima vahendustasu eest, vähemalt seni, kuni üleminek pole lõpule jõudnud. Selle probleemi lahendamiseks on oluline, et uued kauplemissüsteemid kehtestaksid kindlad reeglid osalemise ja hindade suhtes võimalikult tegevuse alguses.

Lõpuks tahaksin mõne sõnaga puudutada **elektroonilist raha**. E-raha on praegu veel üsnagi lapsekingades, kuid sel on suur arengupotentsiaal. Eurotsoonis on olemas mitmeid e-raha skeme. Kuigi ringluses oleva e-raha maht on väga väike, viitab kasutatavate vahendite hulk sellele, et see võib kiiresti kasvada².

Seetõttu on oluline, et selge regulatiivne raamistik loodi juba varakult, et vähendada ebakindlust. Minu arvates soodustab see uuendusi. Mul on hea meel öelda, et Euroopa Liidus kehtestatud raamistikul on see eelis, et ta tagab tarbijatele suure turvalisuse, eriti kaitstes neid valerahaga ja rahapesu eest.

Rahapoliitika jaoks tuleneb elektroonilise raha tekkimisest kolm peamist probleemi. Esiteks on tähtis, et e-raha ei seaks ohtu raha kui arveldusühiku funktsiooni. Teisisõnu, maksekaardil olevail elektroonilistel eurodel peab olema üks ja sama väärtus, olenemata sellest, millal ja kelle poolt kaart on välja antud. See oluline põhimõte on Euroopas tagatud e-raha lunastamismõnede kehtestamise kaudu.

Teiseks peab rahapoliitika olema suuteline juhtima rahaturu intresse. Ma arvan, et see jääb nii seni, kuni rahaturul osalejail on vaja keskpankade abi lõpparvelduste korraldamisel.

Kolmandaks on vaja e-raha kui pangatähtede ja müntide asendaja lülitada monetaaragregaatide definitsiooni. Ja kuigi e-raha on praegu alles arengu algstaadiumis, on EKP alustanud andmete kogumist ringluses oleva elektroonilise raha koguste kohta.

Laskumata nende probleemide üksikasjadesse, lubage mul rõhutada: me oleme kindlad, et elektrooniline raha ei kujuta endast riskitegurit EKP eesmärkide saavutamisel.

* * * * *

Lõpetuseks meenutaksin vaid seda, et märkimisväärsed muudatused on juba toimunud, eriti finantssfääris. Pangad on välja arendanud uued tooted ja teenused ning leidnud ka uusi viise nende müümiseks. Seoses elektrooniliste kauplemissüsteemide tekkimisega on muutunud finantsturud.

Need arengutendentsid võivad tuua suurt kasu, sest enamasti avardavad nad laenuvõtjatele ja investoritele pakutavaid võimalusi. See võib kaasa aidata finantsressursside paremale jaotumisele majanduses ja seeläbi kiirendada majanduskasvu. Nagu ikka kiirete muutuste perioodidel, seostuvad ka praeguse arenguga mõningad riskid. Ma olen siiski kindel, et nendega suudetakse toime tulla, võimaldades eurotsoonil e-rahandusest kasu saada.

² Vt *Issues arising from the Emergence of Electronic Money*, ECB Monthly Bulletin, November 2000, lk 49–60.